

Ewa Ganowicz

Uniwersytet Opolski

Niepartyjne formy ekspresji politycznej mniejszości narodowych

Wstęp

Przemiana społeczna z 1989 roku, która zapoczątkowała transformację polityczną i ustrojową w Polsce, spowodowała odejście od dotychczasowej polityki narodowościowej opartej na koncepcji państwa jedn narodowego. Należy podkreślić, że stosunek do „innych” stał się podstawową przesłanką pluralizmu w budowaniu demokracji liberalnej¹. Od tego momentu rozpoczęła się często trudna i żmudna droga do wypracowania polityki wobec mniejszości narodowych i etnicznych charakterystycznej dla państw demokratycznych. W polityce polskiego państwa nastąpiło „odpolitycznienie” problemu mniejszości narodowych, zwłaszcza dotyczyło to mniejszości niemieckiej². I mimo że odsetek obywateli przyznających się do innej niż polska narodowości jest stosunkowo niewielki, w oparciu o fundamentalną zasadę współczesnej demokracji, zasadę pozytywnej dyskryminacji, zrównane zostały prawa mniejszości z prawami większości. Władze zaczęły traktować mniejszości jako równoprawną część społeczeństwa polskiego, szanując ich prawa do podtrzymania własnej tożsamości narodowej, kultury oraz realizowania aspiracji społeczno-politycznych. Regulacje prawne, które to gwarantują, zostały wprowadzone Konstytucją RP, Ustawą o stowarzyszeniach, Ustawą o mniejszościach narodowych, regionalnych i etnicznych i języku regionalnym. Zobowiązania Polski do ochrony praw mniejszości narodowych wynikają także z dwustronnych traktatów, które zawarła ze wszystkimi sąsiadami oraz innymi państwami Europy. Oprócz nich Polska przyjęła także szereg zobowiązań wynikających z ratyfikowanych konwencji wielostronnych, dotyczących ochrony praw człowieka i mniejszości w ramach ONZ i Rady Europy. Polska także aktywnie uczestniczy w ramach OBWE, wykorzystując standardy ochrony mniejszości narodowych i etnicznych tej organizacji w systemie traktatów dwustronnych. Podobne rozwiązania zostały przyjęte w innych państwach Europy Środkowej i Wschodniej.

¹ J. Szacki, *Liberalizm po komunizmie*, Kraków 1994, s. 168–187.

² Zob. D. Berlińska, *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim w poszukiwaniu tożsamości*, Opole 1999.

Prawa zagwarantowane wyżej wymienionymi przepisami prawnymi dają mniejszościom narodowym i etnicznym szansę na emancypację i upodmiotowienie oraz umożliwiają podjęcie działań na rzecz rozwoju swoich kultur. Mniejszości mogą także korzystać z ochrony prawnej i finansowego wsparcia państwa. W myśl tych przepisów prawnych mogą także realizować swoje aspiracje w rywalizacji politycznej, co potwierdzone zostało w Ordynacji wyborczej do Sejmu RP i Senatu RP. Ordynacja na poziomie centralnym zwalnia mniejszości z 5%progu zaporowego do Sejmu. Natomiast na szczeblu lokalnym organizacje mniejszości narodowych zakładają lokalne komitety wyborcze na równi z innymi podmiotami politycznymi³.

W Polsce funkcjonuje 9 mniejszości narodowych: niemiecka (ponad 147 tys.)⁴, białoruska (ponad 47 tys.)⁵, ukraińska (ponad 27 tys.)⁶, litewska (ponad 5 tys.)⁷, czeska (386 osób)⁸, ormiańska (1082 osoby, z których 262 posiadały obywatelstwo polskie)⁹, rosyjska (ponad 3 tys.)¹⁰, słowacka (1710 osób)¹¹ i żydowska (1055 obywateli RP)¹² oraz 4 mniejszości etniczne: karaïmska, łemkowska, romska i tatarska¹³. Większość z nich zamieszkuje na ziemiach polskich od stuleci, posiadają one struktury organizacyjne, wyznaniowe, społeczno-kulturalne, zaadaptowały się dobrze w rzeczywistości społeczno-ekonomicznej i politycznej Polski. Prowadzą również działalność polityczną w celu reprezentowania swoich interesów społecznych wobec lokalnych i centralnych organów władzy państwowej. O aktywności politycznej na scenie lokalnej i krajowej możemy mówić jedynie w przypadku czterech mniejszości narodowych: niemieckiej, białoruskiej, litewskiej i ukraińskiej. Z tych czterech największą aktywność, zarówno na szczeblu centralnym, regionalnym, jak i lokalnym, wykazują białoruska i niemiecka mniejszość narodowa. Dlatego też niniejszy artykuł koncentruje się głównie na nich. Jednocześnie, z uwagi na niewielki

³ Szerzej E. Ganowicz, *Zasada pozytywnej dyskryminacji, instytucjonalizacja mniejszości niemieckiej w Polsce*, [w:] *Idee – instytucje – demokracja. Instytucjonalizacja polskiej transformacji ustrojowej*, red. L. Rubisz, Toruń 2006, s. 223–232.

⁴ G. Gudaszewski, *Demograficzno-społeczna charakterystyka obywateli polskich deklarujących „narodowość niepolską” w Narodowym Spisie Powszechnym w 2002 r.*, [w:] *Mniejszości narodowe w Polsce w świetle Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku*, red. L. Adamczuk, S. Łodziński, Warszawa 2006, s. 96.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ L. Olejnik, *Czesi i Słowacy*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce po II wojnie światowej*, red. S. Durda i B. Nitschke, Kraków 2010, s. 193.

⁹ G. Pełczyński, *Ormianie*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce...*, s. 206.

¹⁰ L. Olejnik, *Rosjanie*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce...*, s. 144.

¹¹ L. Olejnik, *Czesi i Słowacy*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce...*, s. 191.

¹² F. Nowak-Małolepsza, T. Włodarczyk, *Żydzi*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce...*, s. 225.

¹³ *Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, (Dz. U. z 2005 r. Nr 17, poz. 141).

udział mniejszości w wyborach parlamentarnych, łatwiej jest traktować ich populację jako całość, gdyż często następuje integracja mniejszościowych środowisk parlamentarnych.

Przedstawiciele mniejszości narodowych charakteryzuje przywiązanie do macierzystej narodowości, ale jednocześnie funkcjonują jako obywatele polscy i uznają Polskę za małą prywatną ojczyznę, a terytorium narodowe za ojczyznę ideologiczną. W Polsce mniejszości narodowe stanowią zaledwie 1,2%¹⁴ całej populacji, chociaż w okresie międzywojennym Polska należała do państw o najwyższej procentowo liczbie mniejszości narodowych, które stanowiły ok. 36% ogólnej liczby mieszkańców¹⁵.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie, że mniejszości narodowe swoją ekspresję polityczną, zarówno na centralnej, jak i lokalnej scenie politycznej, artykułują poprzez niepartyjne formy. Opracowanie koncentruje się na dwóch mniejszościach: niemieckiej i białoruskiej, gdyż to właśnie te mniejszości są najbardziej aktywne politycznie. Posiadają także względnie stały, choć ewoluujący elektorat. Wyniki działalności obu z nich, szczególnie na szczeblu lokalnym, zasadniczo się różnią.

Jak wcześniej zaznaczono, po roku 1989 społeczności mniejszościowe oraz ich organizacje zostały zaakceptowane jako odrębne podmioty życia publicznego. Ich członkowie uzyskali prawo do swobodnego i publicznego wyrażania swojej przynależności etnicznej. Dzięki temu mogą realizować swoje interesy zarówno na płaszczyźnie politycznej poprzez rywalizację wyborczą, komitety wyborcze, zdolności koalicyjne oraz opozycyjność¹⁶, jak i na płaszczyźnie społecznej poprzez wszelkiego rodzaju stowarzyszenia, których zadaniem jest krzewienie i podtrzymywanie własnych tradycji i kultury. Natomiast towarzystwa religijne, organizacje harcerskie i młodzieżowe, fundacje kulturowe, organizacje zawodowe reprezentują interesy określonych grup w ramach mniejszości. Przeważnie liczebność tych organizacji jest niewielka, a działalność niektórych krótkotrwała. Profil działania tych organizacji nastawiony jest przede wszystkim na podtrzymywanie i rozpowszechnianie kultury oraz tożsamości narodowej. Działalność tych organizacji jest zróżnicowana pod względem zasięgu. Obok organizacji o zasięgu ogólnokrajowym, takich jak Związek Ukraińców w Polsce, działają stowarzyszenia zajmujące się głównie pracą w regionie.

Aktywność polityczna mniejszości narodowych na szczeblu centralnym

Polska jako jedno z nielicznych państw postkomunistycznych na początku lat 90. zagwarantowała mniejszościom narodowym przywileje wyborcze, począwszy od gwarantowanej przez konstytucję albo inne regulacje prawne reprezentacji ich

¹⁴ Ibidem; G. Gudaszewski, *Demograficzno-społeczna charakterystyka...*, s. 91.

¹⁵ A. Sakson, *Przedmowa*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce...*, s. 11.

¹⁶ E. Ganowicz, *Rola mniejszości niemieckiej w samorządzie lokalnym w województwie opolskim*, [w:] *Problemy mieszkańców. Dylematy władzy. W poszukiwaniu lokalnego partnerstwa*, red. E. Nycz, Opole 2006, s. 74.

we władzy ustawodawczej, wykonawczej i sędowniczej, niezależnie od wyników wyborów, poprzez określenie parytetu wyborczego w obrębie parlamentu, rządu i w sądach, skończywszy na urnach wyborczych¹⁷. Uzyskane przez mniejszości białoruską i niemiecką wyniki w wyborach parlamentarnych przedstawiono w tabeli 1.

Tab. 1. Liczba uzyskanych przez mniejszość białoruską i niemiecką mandatów (poselskich i senackich) w wyborach parlamentarnych w latach 1989–2007

Nazwa mniejszości	Rok						
	1989	1991	1993	1997	2001	2005	2007
białoruska	1	1	0	2	2	1	3
niemiecka	1	8	5	2	2	2	1

Źródło: opracowanie własne

Należy podkreślić zasadnicze różnice, zarówno w wynikach, jak i formach aktywności politycznej obu mniejszości narodowych. Mniejszość niemiecka na szczelnie centralnym jest zdecydowanie prężniejsza i efektywniejsza (oprócz lat 1989, 1997 i 2001, kiedy to uzyskała do parlamentu tyle samo mandatów co mniejszość białoruska oraz roku 2007, kiedy udało się jej wprowadzić tylko jednego posła). Równocześnie w wyborach tych kandydaci wywodzący się z mniejszości niemieckiej startują pod własnym szyldem Mniejszość Niemiecka (MN) czy Komitet Wyborczy Niemców na Śląsku Opolskim. Natomiast kandydaci mniejszości białoruskiej przeważnie startują z list koalicyjnych – bądź to z SLD–UP, SLD lub Unii Wolności. Jednocześnie cechą charakterystyczną, przynajmniej w początkowych wyborach, udziału przedstawicieli mniejszości niemieckiej jest silny antagonizm oraz nastroje szowinistyczne. I tak było w czasie wyborów uzupełniających do Senatu w 1990 roku, kiedy to po śmierci opolskiego senatora Edmunda Osmańczyka o fotel senatora ubiegało się ośmiu kandydatów, w tym jeden z mniejszości niemieckiej. Wybory ostateczne rozegrały się między dwoma Górnoszlązakami: Dorotą Simonides, startującą z listy Solidarność i kandydatem mniejszości niemieckiej¹⁸. Jedynie w roku 1991 Klub Białoruski rekomendował na liście Białoruskiego Komitetu Wyborczego (BKW) własnych kandydatów do parlamentu, którzy jednak nie zdobyli żadnego mandatu. Mandat zdobył lider Bractwa Prawosławnego, który startował z listy wyborczej koalicji z Białoruskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym i Związkiem Ukraińców Podlasia (Komitet Wyborczy Prawosławnych). Na uwagę zasługuje także fakt, że stale zmniejsza się elektorat obu mniejszości, choć przede wszystkim ta tendencja dotyczy mniejszości niemieckiej, gdyż mniejszość białoruska (choć z listy

¹⁷ S. Szwydiuk, *Walka ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce o przedstawicielstwo w parlamencie i w samorządach, 1989–2005*, „Tożsamość i Polityka. Nowa Ukraina” 2007, nr 1–2, s. 187.

¹⁸ D. Simonides, *Język serca*, „Tygodnik Powszechny”, <http://www.tygodnik.com.pl/medal/nossol.html>.

koalicyjnego komitetu) uzyskała aż 3 mandaty. Wydaje się, że zjawisko to wynika z braku politycznej integracji środowisk mniejszościowych i nieumiejętności stworzenia ogólnopolskiego przedstawicielstwa.

Kandydaci wywodzący się z mniejszości narodowych startują w wyborach samodzielnie bądź też z list koalicyjnych utworzonych z partiami politycznymi. Nie tworzą natomiast ogólnopolskiego komitetu wyborczego mniejszości narodowych. Koncepcja takiego startu w wyborach parlamentarnych pojawiła się w roku 1991, kiedy to mniejszość ukraińska wspólnie z litewską, słowacką i czeską utworzyły Wyborczy Blok Mniejszości, jednak nie udało im się wprowadzić do Sejmu żadnego ze swoich kandydatów. Być może powodem tej porażki było to, że do bloku nie przyłączyła się mniejszość niemiecka i białoruska. W wyborach tych niemieccy kandydaci startowali z listy wyborczej Mniejszość Niemiecka (MN) i uzyskali siedem mandatów poselskich¹⁹, jak również zdobyli jedno miejsce w Senacie. Mniejszość białoruska wystawiła kandydatów rekomendowanych przez wspomniany wyżej Klub Białoruski, na liście Białoruskiego Komitetu Wyborczego (BKW). Skoro kwestia zmniejszającego się elektoratu dotyczy przede wszystkim mniejszości niemieckiej (sądząc po stale zmniejszającej się liczbie uzyskanych mandatów), której kandydaci startują z osobnych list wyborczych, to wydaje się, że kwestie narodowościowe dla wyborców mają drugorzędne znaczenie (przynajmniej na szczeblu centralnym). Za takim wnioskiem przemawia także to, że kandydaci mniejszości białoruskiej startując z list wyborczych określonego ideologicznie ugrupowania utrzymują stałą liczbę mandatów.

Na uwagę zasługuje inicjatywa środowisk mniejszościowych, które w 1991 roku powołały do życia Radę Mniejszości Narodowych. Do organizacji tej przystąpiło 10 organizacji wywodzących się z mniejszości białoruskiej, litewskiej, niemieckiej i ukraińskiej. Celem jej było przyspieszenie prac nad regulacjami prawnymi dotyczącymi mniejszości parlamentarnych w Polsce oraz opracowanie własnego projektu zapisów konstytucyjnych i ustaw parlamentarnych, gwarantujących ochronę praw mniejszości narodowych. Organizacja ta nie została zarejestrowana i po pewnym czasie zaprzestała swojej działalności²⁰.

Należy pokreślić także fakt, iż formalnie zinstytucjonalizowaną „narodową” partię posiadała jedynie mniejszość białoruska (Białoruskie Zjednoczenie Demokratyczne)²¹. Działalność tej partii rozpoczęła się w 1990 roku. Liderami ugrupowania zostali członkowie Klubu Białoruskiego, którzy mieli za sobą debiut polityczny w 1989 roku. Wówczas to powołali Białoruski Komitet Wyborczy i wzięli udział w wyborach do Sejmu i Senatu. Co prawda wynik wyborów nie dał Białorusinom miejsc w Sejmie (popierany przez nich kandydat do Sejmu Eugeniusz Mironowicz uzyskał 14 tys. głosów, a Sokrat Janowicz kandydat do Senatu uzyskał poparcie

¹⁹ *Mniejszość niemiecka w Polsce*, red. Z. Kucz, Wrocław 1994, s. 37.

²⁰ S. Łodziński, *Aktywność społeczno-polityczna mniejszości narodowych*, Raport Nr 29, Listopad 1992, s. 3.

²¹ *Ibidem*, s. 2–3.

22,5 tys. wyborców)²², to jednak został uznany za sukces, gdyż ruch białoruski po raz pierwszy po wojnie zaistniał jako samodzielna siła polityczna. Niestety program partii – jak się w późniejszym czasie okazało – był zupełnie niezrozumiały dla społeczności białoruskiej. W programie tym, oprócz postulatów o zasięgu narodowym: jak powołanie Związku Gmin Wschodniej Białostoczczyzny, znalazły się także te o charakterze lokalnym, np.: wspólne gromadzenie środków finansowych na inwestycje w przetwórstwo rolne na tym obszarze. Niezrozumienie programu organizacji dało się odczuć przy następnych wyborach samorządowych i parlamentarnych, w których ugrupowanie to poniosło klęskę. Obecnie partia ta, po związaniu się z SLD, uległa całkowitej marginalizacji. W przypadku mniejszości białoruskiej istotne jest, że dysponuje ona własnym terytorium etnicznym o specyficznej gospodarce. Jej ludność zamieszkuje środkowy i wschodni pas województwa podlaskiego, włącznie z Białymstokiem. Regionem, na terenie którego występuje największe skupisko mniejszości niemieckiej, jest Opolszczyzna, mniejszość ta zamieszkuje także, choć nie tak licznie, w województwie śląskim, dolnośląskim, pomorskim, wielkopolskim, zachodnio-pomorskim, kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim, łódzkim i lubuskim.

Aktywność polityczna mniejszości narodowych na szczeblu lokalnym i regionalnym

Pełną aktywność polityczną mniejszości narodowych w Polsce można zaobserwować dopiero na poziomie samorządu terytorialnego. Wyraża się ona przede wszystkim w licznych udziałach jej liderów w wyborach do rad gmin, powiatów i sejmiku wojewódzkiego. Komitety wyborcze mniejszości narodowych przyjmują charakter partii politycznych²³.

W wyborach samorządowych w 1990 roku wyłoniono ok. 550 reprezentantów tych społeczności na terenie całej Polski²⁴. W latach 1990, 1994 i 1998 – zgodnie z danymi raportu sporządzonego na potrzeby Unii Europejskiej – własne listy komitetów wyborczych zgłosiła jedynie mniejszość niemiecka, białoruska i ukraińska. Jednocześnie część przedstawicieli tych mniejszości oraz mniejszości litewskiej startowało z list komitetów wyborczych poszczególnych partii politycznych, lokalnych koalicji wyborczych czy jako kandydaci niezależni²⁵. W przypadku tych mniejszości ich aktywność polityczna była szczególnie zauważana na terenach przez nich zamieszkiwanych.

²² E. Mironowicz, *Białorusini*, [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce...*, s. 84–85.

²³ E. Ganowicz, *Komitety wyborcze mniejszości narodowych w wyborach samorządowych*, [w:] *Czy upadek demokracji? Wymiar praktyczny*, red. A. Stelmach, Poznań 2007, s. 216.

²⁴ Ibidem; S. Łodziński, *Aktywność społeczno-polityczna mniejszości narodowych...*, s. 3.

²⁵ Artykuł 15 Raportu dla Sekretarza Generalnego Rady Europy z realizacji przez RP postanowień Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych, Warszawa 2002.

W tabeli 2 przedstawiono dane Głównego Urzędu Statystycznego²⁶ dotyczące liczby mandatów wg płci dla mniejszości narodowych i religijnych w wyborach do rad gmin z 1990 roku.

Tab. 2. Liczba mandatów wg płci dla mniejszości narodowych i religijnych w wyborach do rad gmin w 1990 r.

	Mandaty ogółem	Gminy	Miasta do 40 tys. mieszkańców	Gminy i miasta
Liczba mandatów	246	149	16	81
Kobiety	20	11	1	8
Mężczyźni	226	138	15	73

Źródło: opracowanie własne

W tabeli 3 przedstawiono dane dotyczące liczby mandatów mniejszości narodowych i religijnych, uzyskanych wg województw w tych samych wyborach²⁷.

Tab. 3. Liczba mandatów mniejszości narodowych i religijnych, uzyskanych wg województw w wyborach 1990 r.

Województwo	Mandaty ogółem	Gminy	Miasta do 40 tys. mieszkańców	Miasta 40 tys. i powyżej	Gminy i miasta
Białostockie	109	92	16	-	1
Bielskie	2	2	-	-	-
Częstochowskie	25	1	-	-	25
Katowickie	24	14	-	-	10
Opolskie	86	41	-	-	45

Źródło: opracowanie własne

Mniejszość białoruska

Białorusini są kolejną mniejszością narodową aktywizującą się na poziomie lokalnym. Przedstawiciele społeczności białoruskiej zasiadają we władzach samorządowych województwa podlaskiego, dysponując większością w radach niektórych powiatów i gmin. W wyborach samorządowych w 1990 roku mniejszość ta wystawiła swoich kandydatów na samodzielnych listach wyborczych (Białoruski Komitet Wyborczy lub Koalicyjny Komitet Wyborczy w Białymstoku). Jednakże wynik w dużych miastach nie był zadowalający, w Bielsku Podlaskim BKW zdobył osiem, a w Hajnówce siedem mandatów w liczących po 28 osób radach²⁸. W gminach wiejskich statystyki wyborcze przedstawiały się znacznie lepiej. Kandydaci

²⁶ Główny Urząd Statystyczny, Statystyka wyborów do rad gmin 27.05.1990, Warszawa 1990, s. 321–353.

²⁷ Ibidem.

²⁸ M. Androsiuk, *Białorusini w Polsce w wyborach samorządowych po 1989 roku*, <http://www.bialorus.pl>.

BKW zdobyli tam większość głosów. W kolejnych wyborach Białorusini nie powołali własnego niezależnego komitetu wyborczego. W Bielsku Podlaskim powołano Komitet Wyborczy Koalicja Bielska, a w jego składzie znaleźli się: Białoruski Komitet Wyborczy, Sojusz Lewicy Demokratycznej, Unia Pracy, Związek Ukraińców Podlasia i Związek Nauczycielstwa Polskiego. Koalicja zdobyła osiemnaście z dwudziestu ośmiu mandatów (w tej liczbie osiem zdobyli kandydaci BKW)²⁹, co umożliwiło jej wybór burmistrza miasta. Został nim przedstawiciel BKW. W Hajnówce Białoruski Komitet Wyborczy przystąpił do wyborów w ramach lewicowej koalicji Demokratyczny Komitet Wyborczy. Obok BKW tworzyły ją Socjaldemokracja RP, Polskie Stronnictwo Ludowe, Bractwo Prawosławne i OPZZ. Podobnie jak w Bielsku Podlaskim, koalicja uzyskała osiemnaście mandatów, w tym osiem kandydaci BKW³⁰.

Brak samodzielnego komitetu wyborczego spowodował, że w poszczególnych gminach wiejskich białoruscy kandydaci poszli do wyborów pod szyldami innych partii lub na własną rękę jako przedstawiciele jednoosobowych komitetów o nazwach dalekich od jakiegokolwiek politycznego czy narodowego zabarwienia. Wyjątkiem okazała się gmina Gródek, gdzie Białoruskie Zjednoczenie Demokratyczne powołało komitet i zdobywając trzynaście z osiemnastu mandatów wygrało wybory, przedłużając o cztery lata kadencję swego wójta³¹. Podobnie kształtowała się sytuacja w wyborach samorządowych do rad gmin i powiatów w 1998 roku. Natomiast w wyborach do Sejmiku Województwa żaden z komitetów wywodzących się z mniejszości białoruskiej (Białorusko-Ludowy Komitet Wyborczy czy Koalicja BKS Lewica i Niezależni Razem) nie wystawił swoich kandydatów. Do wyborów w 2002 roku mniejszość białoruska wystawiła swoich kandydatów na listach Białoruskiego Komitetu Wyborczego w Białymstoku, tym razem bez SLD. W Bielsku Podlaskim po raz trzeci zaistniała Koalicja Bielska, także w okrojonym składzie, bowiem wcześniejszy sojusznik, SLD, tym razem wystąpił w wyborach samodzielnie. Wielu kandydatów posiadających białoruskie lub prawosławne korzenie startowało z list innych partii politycznych. Najliczniejszy w tych wyborach był hajnowski Białorusko-Ludowy Komitet Wyborczy, wystawiający ok. 140 kandydatów do rady miasta, rady powiatu i wszystkich gmin na terenie powiatu. Komitet zdobył pięć mandatów w radzie powiatu i tyle samo w radzie miasta³². W wyborach do Sejmiku Wojewódzkiego w 2006 roku mniejszość białoruska ponownie wystawiła swoich kandydatów na listach Białoruskiego Komitetu Wyborczego. Mimo że BKW nie uczestniczył w podziale mandatów, to ostatecznie w składzie sejmiku znalazło się trzech radnych kojarzonych z mniejszością białoruską (z list Lewica i Demokraci oraz PSL). Przedstawiciele mniejszości znaleźli się również w składach rad miejskich. W Białymstoku cztery mandaty uzyskali kandydaci Forum Mniejszości

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

Podlasia, którzy wystartowali z list Platformy Obywatelskiej. W Bielsku Podlaskim siedem mandatów w 21-osobowej Radzie Miasta zdobyła złożona z organizacji białoruskich Koalicja Bielska. W Hajnówce sześć mandatów w także w 21-osobowej Radzie przypadło Białorusko-Ludowemu Komitetowi Wyborczemu³³.

Mniejszość białoruska swoją społeczną funkcję wypełnia poprzez działalność następujących organizacji: Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne (BTSK), Białoruski Komitet Społeczny Gromada, które w 1990 roku utworzyły białoruską partię Białoruskie Zjednoczenie Demokratyczne (BZD), Związek Białoruski w RP, Związek Młodzieży Białoruskiej, Białoruskie Stowarzyszenie Literackie Białowieża, Białoruskie Towarzystwo Historyczne, Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich, Białoruskie Zrzeszenie Studentów³⁴.

Mniejszość niemiecka

Śląsk Opolski jest odmiennym i specyficznym regionem Polski. Wskutek historycznych uwarunkowań i przemieszczeń ludności do dnia dzisiejszego można mówić o tym obszarze jako o pograniczu, pomimo że znajduje się ok. 200 km od granicy z Niemcami. Region ten charakteryzuje złożona struktura narodowościowa, która kształtuje jego kulturę, społeczno-ekonomiczną i polityczną istotę oraz wzajemne relacje między Niemcami, Ślązakami i Polakami. Aktywność polityczna mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim przejawia się przede wszystkim w licznych udziałach jej liderów w wyborach do rad gmin, powiatów i sejmiku wojewódzkiego. Najważniejsze stowarzyszenie tej mniejszości w Polsce, Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim (TSKN), w wyborach wystawia swoich kandydatów z listy komitetu wyborczego Mniejszość Niemiecka. Ma ono swoich przedstawicieli zarówno w strukturach władz samorządowych, jak i na szczeblu parlamentarnym. Towarzystwo, mimo że formalnie działa jako stowarzyszenie, można określić jako sprawnie działającą organizację polityczną, spełniającą kryteria przypisane partiom politycznym. Jego statut stanowi stabilny fundament pod przyszłe programy wyborcze. Po przełomie w roku 1989 mniejszość niemiecka jako pierwsza ubiegała się o swoje prawa polityczne i społeczne w nowej demokratycznej Polsce. Ponieważ struktury stowarzyszenia dopiero się krystalizowały, kandydaci popierani przez TSKN występowali na listach wyborczych jako kandydaci niezależni, a także – na podstawie zawartego pomiędzy Solidarnością a liderami mniejszości niemieckiej porozumienia – z list Solidarności³⁵. Od 1990 roku można zauważyć pewną ewolucję założeń politycznych ugrupowania. Programy wyborcze TSKN dostosowuje nie tylko pod kątem swoich członków, ale także pod kątem ludności polskiej. Nastąpiła pewnego rodzaju ewolucja haseł programowych TSKN wynikających ze zmieniających się potrzeb elektoratu. Ewolucję tą przedstawiono w tabeli 4.

³³ Ibidem.

³⁴ M. Ziółkowski, *Bezdroża białoruskiej niezależności*, „Więź” 1991, nr 2, s. 60.

³⁵ W. Kalicki, *Solidarność bez nienawiści*, „Gazeta Wyborcza” 21.05.1990.

Tab. 4. Postulaty i hasła programowe TSKN w latach 1990–2010

Rok	Postulaty i rodzaje haseł programowych
1990	Postulaty: krzewienie, popularyzacja i rozwój kultury, sztuki, języka, współpracy z władzami oświatowymi w zakresie programów nauczania z uwzględnieniem języka niemieckiego, rozwiązywanie problemów dotyczących spraw społeczno-bytowych. Hasło programowe: „Nasze sprawy chcemy przejąć w swoje ręce”.
1994	Postulaty: krzewienie, popularyzacja i rozwój kultury, sztuki, języka, współpracy z władzami oświatowymi w zakresie programów nauczania z uwzględnieniem języka niemieckiego, rozwiązywanie problemów dotyczących spraw społeczno-bytowych. Zagadnienia związane ze stosunkami polsko-niemieckimi i integracją europejską.
1998	Postulaty: program reprezentujący interesy całej społeczności lokalnej obejmował rozwój gospodarki regionu w postaci inwestycji gospodarczych i finansowych z Niemiec, rozwój stosunków z państwem niemieckim, utrzymywanie tradycji i kultury Śląska poprzez wprowadzenie języka niemieckiego do szkół oraz poszanowanie tradycyjnych niemieckich wartości (jak np. pracowitości czy czystości). Hasło programowe: „Europę zbudujemy tutaj”.
2002	Postulaty: dotyczyły wszystkich obszarów istotnych dla całej społeczności lokalnej i regionu. Podnoszono kwestie infrastruktury, gospodarki, ochrony zdrowia, polityki społecznej, kultury, edukacji, turystyki, sportu, rolnictwa, ochrony środowiska, integracji europejskiej, współpracy z zagranicą, polityki regionalnej oraz promocji regionu.
2006	Postulaty: podobnie jak w wyborach z 2002 r. dotyczyły wszystkich obszarów istotnych dla całej społeczności lokalnej i regionu.
2010	Postulaty: 1) wielokulturowość: – inicjowanie działań oświatowych i wychowawczych, mających na celu wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości oraz wzmocnienie integracji społecznej mieszkańców wielokulturowego regionu poprzez wykorzystanie w tym zakresie instytucji oświatowych, kultury i organizacji pozarządowych, – organizacja Opolskiego Festiwalu Kultur, imprezy popularyzującej największe dokonania twórcze współczesnych opolskich artystów w języku polskim, niemieckim, romskim oraz w gwarze opolskiej i dla przedstawicieli kultury kresowej, – popularyzacja muzycznego dorobku regionu „Od średniowiecza – do współczesności”, doroczny festiwal muzyczny, wydanie płyt CD z nagranyymi utworami klasycznymi i współczesnymi, zeszytów z nutami i śpiewników, – „Opolski Kanon Literacki” – powołanie cyklu wydawniczego, zawierającego największe dokonania literackie w historii wielokulturowego regionu, – podniesienie jakości nauczania języka mniejszości na terenie województwa opolskiego poprzez wspieranie instytucji doradztwa nauczycieli (kontynuacja „Programu Niwki”, kursy dokształcające, poradniki metodyczne itp.), – wydanie z udziałem polskich i niemieckich historyków opracowania historii regionalnej;
	2) gospodarka dla mieszkańców: – podporządkowanie wydatkowania środków budżetu województwa oraz funduszy europejskich działaniom wzmacniającym gospodarkę regionu, wspieranie rozwoju terenów inwestycyjnych, kontynuacja programu „Gmina atrakcyjna dla inwestora”, – wspieranie sektora badawczo-rozwojowego w regionie oraz rozwiązań innowacyjnych w gospodarce, rozwój inkubatorów przedsiębiorczości oraz parków technologicznych,

<ul style="list-style-type: none"> - wzmacnianie instytucji otoczenia biznesu, funduszy pożyczkowych i poręczeniowych dla przedsiębiorców, izb gospodarczych i rzemieślniczych oraz inicjatyw klastrowych, - większe wykorzystanie potencjału rolnego Opolszczyzny dla rozwoju przetwórstwa rolnego oraz energii odnawialnej, wspieranie sektora usług na obszarach wiejskich, - wzrost jakości kształcenia zawodowego w szkołach ponadgimnazjalnych i na uczelniach wyższych, wsparcie systemowe dla osób powracających z zagranicy, promocja przedsiębiorczości i możliwości rozwoju zawodowego mieszkańców w regionie poprzez program „Opolskie – tutaj zostaję”; <p>3) wysoka jakość życia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - modernizacja sieci drogowej i budowa obwodnic w celu lepszej komunikacji mieszkańców z miejscowości zamieszkania do szkoły i pracy, utrzymanie połączeń kolejowych i autobusowych pozwalających na wygodną i bezpieczną podróż, - ochrona zdrowia na najwyższym poziomie – najlepsza kadra, nowoczesny sprzęt diagnostyczny i aparatura medyczna w szpitalach, pozwalające skutecznie chronić zdrowie pacjentów, - czyste środowisko, dokończenie najważniejszych zadań z zakresu budowy kanalizacji sanitarnej. Zabezpieczenie regionu przed skutkami klęsk żywiołowych, budowa wałów na rzekach i zbiorników retencyjnych, wyposażenie w nowoczesny sprzęt jednostek straży pożarnej, będący gwarancją skuteczniejszej ochrony ludzkiego życia i dobytku, - kształtowanie wizerunku regionu przyjaznego do zamieszkania poprzez realizację programu „Opolskie – tutaj zamieszkać”. Tworzenie solidarnej społeczności regionalnej budującej zarówno przyszłość dla młodzieży, jak i zaplecze socjalne dla starszych i schorowanych ludzi. Rozbudowa infrastruktury sportowej, turystycznej i wypoczynkowej, - odbudowa świetności opolskiej wsi, wzmacnianie obszarów wiejskich, m.in. poprzez ułatwienie dostępu do usług oświatowych i kultury. Wspieranie ruchu odnowy wsi, lokalnych grup działania oraz innych organizacji społecznych na wsi. <p>Hasło programowe: „Ze Śląskiem charakterem. Mniejszość niemiecka dla regionu”.</p>

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie analizy powyżej przedstawionych przez TSKN postulatów wyborczych można zauważyć, że program wyborczy ewoluował od spraw kluczowych jedynie dla członków mniejszości niemieckiej do zagadnień istotnych dla rozwoju regionu lub „małych ojczyzn”. Początkowe próby wpływania na podstawowe kierunki polityki lokalnej i regionalnej jednak miały charakter zbyt ogólny, ponieważ zbyt dużo energii poświęcono na samo zaistnienie na scenie społeczno-politycznej regionu. Systematycznie jednak TSKN poszerzał swoje postulaty na kwestie ważne także i dla „polskiej większości”, prawdopodobnie zdobywając dzięki temu nowy, niezwiązany z mniejszościowym obozem elektorat. Program roku 2002 posiadał już charakter kompleksowy i praktyczny oraz dotyczył wszystkich obszarów istotnych dla całej społeczności lokalnej i regionu. Siła postulatów mniejszości niemieckiej leży w wysokim skonkretyzowaniu tez oraz w ich pragmatyzmie.

Analogiczne do TSKN Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Ludności Pochodzenia Niemieckiego Województwa Katowickiego powołano w Katowicach oraz w Częstochowie (TSKN ludności pochodzenia niemieckiego), Gdańsku (Związek Mniej-

szości Niemieckiej) i Olsztynie (Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej na Warmii i Mazurach). Utworzono także kilka mniejszych stowarzyszeń i organizacji. Natomiast silna liczebnie regionalna grupa Kaszubów, posiadająca własne organizacje, nie poparła prób tworzenia przez przedstawicieli ze Śląska Towarzystwa Miłośników Kultury Niemieckiej, gdyż znacznie lepiej od Ślązaków pamiętała zbrodnie reżimu hitlerowskiego i z tego też względu uważała się za polską grupę etniczną³⁶.

W wyborach do Sejmiku Województwa Opolskiego w 1998 roku mniejszość niemiecka zdobyła trzynaście mandatów. Mimo że SLD wygrało wybory w województwie opolskim, nie udało się mu stworzyć koalicyjnej większości. Natomiast udało się ją skonstruować AWS i mniejszości niemieckiej, która w wyborach zajęła dopiero trzecie miejsce. Mniejszość niemiecka uzyskała dwa stanowiska w zarządzie oraz stanowisko wiceprzewodniczącego Sejmiku Województwa Opolskiego. Pod koniec kadencji doszło do zmiany koalicji, lecz mniejszość niemiecka nie utraciła swojej pozycji, natomiast zawiązała koalicję z SLD. W kolejnych wyborach mniejszość niemiecka uzyskała drugie miejsce i ponownie stworzyła koalicję z SLD, które zdecydowanie wygrało wybory. Po wyborach w 2006 roku mniejszość niemiecka utworzyła koalicję z PO. W niedługim czasie po wyborach w 2010 roku utworzyła koalicję z SLD, PO i PSL. Otrzymała miejsce w zarządzie województwa, także przewodnictwo w dwóch komisjach. Od stycznia 2011 roku województwem opolskim rządzi koalicja PO, PSL i Mniejszości Niemieckiej, kiedy to koalicjanci podjęli decyzję o zakończeniu współpracy z Sojuszem z powodu „braku poparcia dla wspólnego programu”³⁷. Ta duża zdolność koalicyjna mniejszości niemieckiej wynika z braku wykrystalizowanej ideowości tego ugrupowania, co pozwala mu na tworzenie koalicji rządzącej na poziomie regionalnym z graczami sceny politycznej o różnej ideologii. W przypadku województwa śląskiego PO utworzyło koalicję z PSL i Ruchem Autonomii Śląska (RAŚ). Przedstawiciel RAŚ jest członkiem zarządu.

Tab. 5. Liczba mandatów uzyskanych w wyborach do Sejmiku Województwa Opolskiego przez Komitet Wyborczy Mniejszość Niemiecką w latach 2002–2010³⁸

Sejmik województwa opolskiego	Liczba mandatów w latach		
	2002	2006	2010
	13	7	6

Źródło: opracowanie własne

³⁶ M. Cygański, *Niemieckie mniejszości narodowe w państwach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1945–1995*, Opole 2000, s. 33–37.

³⁷ SLD wykluczony z koalicji w sejmiku województwa opolskiego, <http://wiadomosci.onet.pl/regionalne/opole/sld-wykluczony-z-koalicji-w-sejmiku-wojewodztwa-op,14105793,wiadomosc.html> dostęp 12.01.2011.

³⁸ Państwowa Komisja Wyborcza, Wybory samorządowe, Wyniki 2002. Województwo opolskie, <http://www.pkw.gov.pl>; *Wybory Samorządowe 2006. Województwo opolskie*, Warszawa 2007, s. 16–64.

Mniejszość niemiecka w wyborach samorządowych 1990 roku odniosła sukces w dwóch okręgach wyborczych: opolskim i częstochowskim. W okręgu opolskim listy TSKMN zdobyły przewagę w 20 gminach z 38 wystawionych. Posiada swoich reprezentantów w gminach, które obecnie należą do powiatów: opolskiego, kędzierzyńsko-kozielskiego, krapkowickiego, oleskiego oraz strzeleckiego. W sumie uzyskano 317 mandatów. W gminach tych przeważa ludność pochodzenia niemieckiego, ludność polska jest tu mniejszością. Od 1990 roku składy rad oraz zarządów tych gmin były całkowicie niemieckie. Po zmianie sposobu wyłaniania władz w samorządach i ustanowieniu bezpośrednich wyborów wójta, na stanowiska te wybierani są reprezentanci mniejszości niemieckiej. W okręgu częstochowskim mniejszość zdobyła przewagę w miastach: Oleśnie i Dobrodzieniu oraz w gminie wiejskiej Radłów. W województwie katowickim przedstawiciele mniejszości niemieckiej kandydowali indywidualnie bądź z list komitetów obywatelskich i Solidarności. Sukces odniesiono zaledwie w Raciborzu oraz w 5 gminach dawnego powiatu raciborskiego. Wybrano także jednego kandydata w Bytomiu i w 3 gminach koło Gliwic (Sośnicowice, Zbrostawice, Brzezinka). Także 25 przedstawicieli Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w wyborach tych zostało wybranych na wójtów i burmistrzów, m.in. w Pucku, Wejherowie, Lęborku, Władysławowie, Łebie, Kościerzynie i Kartuzach³⁹. W wyborach 1994 roku mniejszość niemiecka zaznaczyła swoją obecność w województwie opolskim i częstochowskim. W wyborach w 1998 roku w województwie częstochowskim w gminach tych reprezentanci mniejszości niemieckiej nie zdobyli żadnego mandatu. Po 1998 roku w wyniku reformy administracyjnej w utworzonych powiatach ich przedstawiciele zasiadają w radach powiatowych, w których posiadają większość, a zatem faktycznie sprawują władzę. W rywalizacji wyborczej kandydaci mniejszości niemieckiej startowali z list wyborczych Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim. Wyniki uzyskane przez TSKN w latach 1998–2010 w gminach do i powyżej 20 tys. mieszkańców oraz na szczeblu powiatu przedstawiono w tabelach 6, 7 i 8. Natomiast liczbę uzyskanych mandatów w województwie częstochowskim i śląskim w wyborach w latach 1994 i 1998 w tabelach 9 i 10.

Tab. 6. Liczba mandatów uzyskanych przez Komitet Wyborczy Mniejszość Niemiecka w wyborach do rad gmin (gminy do 20 tys. mieszkańców) 1994–2010 w województwie opolskim⁴⁰

Gmina	Liczba uzyskanych mandatów w poszczególnych wyborach				
	1994	1998	2002	2006	2010
Baborów, pow. głubczycki	-	3	1	-	-
Biała, pow. prudnicki	16	18	12	8	11
Bierawa, pow. kędzierzyńsko-kozielski	14	13	3	6	3
Branice, pow. głubczycki	-	-	-	-	-
Brzeg Gm. pow. brzeski	-	-	-	-	-

³⁹ Ibidem, s. 43–44.

⁴⁰ Ibidem, s. 16–64.

Byczyna pow. kluczborski	-	-	-	-	-
Chrzastowice, pow. opolski	3	16	8/6*	12	7
Cisek, pow. kędzierzyńsko-kozielski	1	11	10	9	9
Dąbrowa, pow. opolski	7	1	7	3	3
Dobrodzień, pow. oleski	-	-	13	10	9
Dobrzeń Wielki, pow. opolski	-	19	12	11	5
Domaszowice, pow. namysłowski	-	-	-	-	-
Głogówek, pow. prudnicki	8	14	8	7	7
Gogolin, pow. krapkowicki	-	11	3	9	8
Gorzów Śląski, pow. oleski	-	15	8	8	10
Izbicko, pow. strzelecki	4	15	9	14	14
Jemielnica, pow. strzelecki	11	16	9	10	14
Kamiennik, pow. nyski	-	-	-	-	-
Kietrz, pow. głubczycki	-	-	-	-	-
Kolonowskie, pow. strzelecki	1	18	12	10	10
Komprachcice, pow. opolski	-	16	8	9	6
Korfantów, pow. nyski	-	1	-	-	-
Lasowice Wielkie, pow. kluczborski	9	14	10	8	11
Leśnica pow. strzelecki	17	17	13	11	12
Lewin Brzeski, pow. brzeski	-	-	-	-	-
Lubrza, pow. prudnicki	-	-	-	-	-
Lubsza, pow. brzeski	-	-	-	-	-
Łambinowice, pow. nyski	-	-	-	-	-
Łubiany, pow. opolski	-	17	12	14	5
Murów, pow. opolski	4	8	8	5	8
Niemodlin, pow. opolski	-	-	-	-	-
Olesno, pow. oleski	-	12	4	3	4
Olszanka, pow. brzeski	-	-	-	-	-
Otmuchów, pow. nyski	-	-	-	-	-
Paczków, pow. nyski	-	-	-	-	-
Pakosławice, pow. nyski	-	-	-	-	-
Pawłowiczki, pow. kędzierzyńsko-kozielski	-	12	8	4	-
Pokój, pow. namysłowski	-	7	-	-	-
Polska Cerkiew, pow. kędzierzyńsko-kozielski	-	12	11	10	10
Popielów, pow. opolski	-	12	9	8	8
Praszka, pow. oleski	-	-	-	-	-
Prószków, pow. opolski	-	14	10	14	13
Radłów, pow. oleski	-	14	7	9	9
Reńska Wieś, pow. kędzierzyńsko-kozielski	12	17	10	10	7
Rudniki, pow. oleski	-	-	-	-	-
Skarbimierz, pow. brzeski	-	-	-	-	-
Skoroszyce, pow. nyski	-	-	-	-	-
Strzeleczyki, pow. krapkowicki	18	12	9	12	7
Świerczów, pow. namysłowski	-	-	-	-	-

Tarnów Opolski, pow. opolski	10	14	6	8	8
Tułowice, pow. opolski	-	-	-	-	-
Turawa, pow. opolski	-	11	4	7	7
Ujazd, pow. strzelecki	-	14	8	3	6
Walce, pow. krapkowicki	1	16	9	11	14
Wilków, pow. namysłowski	-	-	-	-	-
Wołczyn, pow. kluczborski	-	-	-	-	-
Zawadzkie, pow. strzelecki	5	15	4	2	1
Zdzieszowice, pow. krapkowicki	7	8	3	5	5
Zębówce, pow. oleski	7	13	7	9	12

* Komitet Wyborczy Wyborców Wspólnota Niemców, Polaków i Ślązaków

Źródło: opracowanie własne

Tab. 7. Ilość mandatów uzyskanych przez Komitet Wyborczy Mniejszość Niemiecka w wyborach do rad gmin (gminy powyżej 20 tys. mieszkańców) 1994–2010 w województwie opolskim⁴¹

Gmina	Liczba uzyskanych mandatów w poszczególnych wyborach				
	1994	1998	2002	2006	2010
Brzeg, pow. brzeski	-	-	-	-	-
Głubczyce, pow. głubczycki	-	-	-	-	-
Głuchołazy, pow. nyski	-	-	-	-	-
Grodków, pow. brzeski	-	-	-	-	-
Kędzierzyn-Koźle, pow. kędzierzyńsko-kozielski	5	3	2	2	1
Kluczbork, pow. kluczborski	-	4	2	2	1
Krapkowice, pow. krapkowicki	5	6	5	5	3
Namysłów, pow. namysłowski	-	-	-	-	-
Nysa, pow. nyski	-	-	-	-	-
Ozimek, pow. opolski	4	12	10	9	6
Prudnik, pow. prudnicki	-	-	-	-	-
Strzelce Opolskie, pow. strzelecki	-	6	5	6	4
Opole – na prawach powiatu	2	2	-	-	-

Źródło: opracowanie własne

Tab. 8. Liczba mandatów uzyskanych przez Komitet Wyborczy Mniejszość Niemiecka w wyborach do rad powiatów 1994–2010 w województwie opolskim⁴²

Powiat	Liczba uzyskanych mandatów w poszczególnych wyborach			
	1998	2002	2006	2010
brzeski	-	-	-	-
głubczycki	-	-	-	-
kędzierzyńsko-kozielski	15	15	8	4
kluczborski	6	6	2	2

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

krapkowicki	18	18	7	7
namysłowski	-	-	-	-
nyski	-	-	-	-
oleski	14	14	8	9
opolski	29	29	16	12
prudnicki	9	9	3	5
strzelecki	20	20	10	9

Źródło: opracowanie własne

Tab. 9. Liczba mandatów uzyskanych przez mniejszość niemiecką w gminach województwa częstochowskiego w wyborach do rad gmin w 1994 r.

Gminy województwo częstochowskiego	Liczba mandatów
Gorzów Śląski (TSK)	1
Herby (MN)	2
Olesno (TSK)	8
Pawonków (TSK)	2
Radłów (MN)	2

Źródło: opracowanie własne

Tab. 10. Liczba mandatów uzyskanych przez mniejszość niemiecką w gminach województwa śląskiego w wyborach do rad gmin w 1998 r.

Gminy województwa śląskiego	Liczba mandatów
Ciasna, pow. lubliniecki	1
Krzanowice, pow. raciborski DFK	4
Krzyżanowice, pow. raciborski DFK	8
Kuźnia Raciborska, pow. raciborski DFK	1
Nędza, pow. raciborski DFK	8
Pietrowice Wielkie, pow. raciborski DFK	3
Rudnik, pow. raciborski DFK	8
Zbrosławice, pow. tarnogórski	3

Źródło: opracowanie własne

W przypadku województwa śląskiego w wyborach w 2002 roku mniejszość niemiecka startując z listy PMN Komitet Przyjaciół Mniejszości Niemieckiej zdobyła w gminie Krzanowice (pow. raciborski) 8 mandatów oraz 1 mandat w gminie Pawonków (pow. lubliniecki)⁴³. Natomiast w 2006 roku kandydaci z listy KWW Przyjaciół Mniejszości Niemieckiej utrzymali stan posiadania jedynie w gminie

⁴³ Państwowa Komisja Wyborcza: Wybory samorządowe, Wyniki 2002. Województwo śląskie, <http://www.pkw.gov.pl>

Krzanowice. Nie zdobyli żadnego mandatu ani do rad powiatu, ani do sejmiku województwa⁴⁴.

Główną pozapartyjną organizacją mniejszości niemieckiej jest Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce. Reprezentuje on 10 Towarzystw Społeczno-Kulturalnych w 10 województwach i około 600 kół terenowych. Do Związku należy 10 członków (organizacji) stałych i 7 organizacji zrzeszonych w tym Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Mniejszości Niemieckiej na Śląsku Opolskim, Niemiecka Wspólnota „Pojednanie i Przyszłość”, Stowarzyszenie Mazurskie, Rada Niemców Górnośląskich, Konserwatorium im. Josepha von Eichendorffa, Stowarzyszenie Autorów i Twórców Mniejszości Niemieckiej w Polsce w Bytomiu. Organizacje te działają jako stowarzyszenia społeczno-kulturalne. Mniejszość niemiecka odgrywa bardzo ważną rolę w życiu kulturalnym Śląska Opolskiego, gdyż jest na stałe obecna w środowisku tego regionu. Działalność kulturalna to także jedno z najważniejszych zadań statutowych TSKN⁴⁵.

Wnioski

Swoją aktywność polityczną mniejszości narodowe ujawniają wykorzystując niepartyjne formy ekspresji politycznej, tj. na szczeblu centralnym poprzez własne komitety wyborcze (mniejszość niemiecka) lub startując z list wyborczych innych ugrupowań politycznych (mniejszość białoruska), natomiast na szczeblu lokalnym tworząc własne komitety wyborcze o charakterze obywatelskim. W obu sytuacjach nie można włączyć tych form ekspresji w definicję partii politycznych, choć w przypadku mniejszości niemieckiej TSKN wykazuje pewne cechy ugrupowania o charakterze partyjnym, tj. posiada własne struktury organizacyjne, startując w wyborach formułuje programy wyborcze, zgłasza w wyborach parlamentarnych i do władz lokalnych swoich kandydatów, na szczeblu lokalnym wygrywa wybory, czego konsekwencją jest sprawowanie władzy politycznej w strukturach samorządu terytorialnego. Jednakże w ich przypadku nie można mówić o partii przede wszystkim dlatego, że ich programy wyborcze nie mają podłoża ideologicznego. Mniejszości narodowe oprócz działalności politycznej prowadzą prężną działalność społeczną i kulturalną.

Rywalizacja polityczna dotyczy mniejszości narodowych zarówno na poziomie centralnym, jak i lokalnym.

Poziom centralny

Organizacje mniejszości narodowych reprezentują interesy wąskich grup społecznych, których celem jest utrzymanie odrębności kulturowej, historycznej i językowej, nie są one w związku z tym w stanie jednocześnie utożsamiać się z interesami większości, więc nie mogą reprezentować na poziomie parlamentarnym interesów

⁴⁴ Państwowa Komisja Wyborcza: Wybory samorządowe 2006. Województwo śląskie, Warszawa 2007, s. 26–128.

⁴⁵ Z. Donath-Kasiura, *Działalność kulturalna TSKN*, [w:] *20 lat TSKN na Śląsku Opolskim*, red. Z. Donath-Kasiura, R. Urban, Opole 2009, s. 67.

całego narodu (większości). Stąd stopniowy spadek poparcia elektoratu oraz problemy z wprowadzeniem do parlamentu swoich przedstawicieli. Mniejszości narodowe (np. Białorusini) decydują się na skorzystanie z silnego zaplecza partii politycznych poprzez afiliację poszczególnych kandydatów z ramienia różnych partii politycznych. Kandydowanie z samodzielnych list wyborczych na początku lat 90. mniejszości białoruskiej i ukraińskiej spowodowałyby brak ich reprezentacji. W przypadku mniejszości niemieckiej, która samodzielnie startuje w wyborach, zauważalny jest trend spadkowy w jej reprezentacji na poziomie parlamentarnym. Jednostkowe próby utworzenia wspólnej reprezentacji na szczeblu centralnym zakończyły się fiaskiem. Przyczyn należy upatrywać w różnej historii, korzeniach, różnych potrzebach, a więc i niespójnych interesach tych grup narodowych. Wydaje się, że na dzień dzisiejszy utworzenie jednej organizacji, która artykułowałaby potrzeby wszystkich lub większości mniejszości narodowych funkcjonujących w Polsce, jest raczej niemożliwe.

Pomimo że mniejszości narodowe nie stanowią siły politycznej na poziomie centralnym, to jednak ich reprezentacja na poziomie centralnym jest wyznacznikiem dobrze funkcjonującej współczesnej demokracji.

Poziom regionalny i lokalny

Zakładane przez mniejszości narodowe komitety lokalne pełnią funkcje „od prospołecznych poczynając, poprzez poznawczą z jej obyczajowo-kulturowymi implikacjami, na aktywizujących w zakresie politycznej kończąc”⁴⁶. Dodatkowym aspektem jest samo pojęcie lokalizmu w ujęciu politologicznym, którego wyznacznikiem jest pragmatyzm społeczności lokalnych. Tak więc organizacje mniejszości narodowych na tym poziomie wpisują się w ramy funkcjonowania polityki na szczeblu lokalnym, czyli braku ideologii na rzecz pragmatyzmu i realizmu w działaniu poszczególnych grup społecznych. Dodatkowo na tym poziomie charakteryzuje je relewantność, czego najlepszym przykładem jest mniejszość niemiecka na poziomie samorządu wojewódzkiego, kiedy to brak podłoża ideologicznego ich programu wyborczego sprawia, że może tworzyć koalicję rządzącą z różnymi ugrupowaniami politycznymi, czasami o przeciwstawnych ideologiach. Kwestia opozycyjności nie leży w naturze mniejszości narodowych, gdyż chcąc reprezentować praktycznie interesy swoich społeczności zmuszone są do koncyliacji, a dalej idąc do wchodzenia w koalicję z różnymi podmiotami politycznymi. Z kolei na poziomie lokalnym (powiaty i gminy) mniejszości narodowe są w stanie samodzielnie sprawować władzę na tym terenie, gdzie stanowią większość mieszkańców.

Podsumowując, o poziomie aktywności mniejszości narodowych decyduje ich liczebność, struktury organizacyjne, zgłoszone oczekiwania (interesy, potrzeby), jak i udział w życiu społecznym Polski⁴⁷, dlatego też najbardziej prężnymi są te,

⁴⁶ Ibidem, s. 221.

⁴⁷ E. Ganowicz, *Formy reprezentacji mniejszości narodowych w Polsce*, [w:] *Polska scena polityczna. Środowiska – komunikacja społeczna – strategie*, red. K. Sobolewska-Myślik, A. Hess, K. Kowalczyk, Kraków 2010, s. 96.

które są w Polsce najliczniejsze, które mają sprawne struktury – przede wszystkim w terenie.

Bibliografia

- Berlińska D., *Mniejszość niemiecka na Śląsku Opolskim w poszukiwaniu tożsamości*, Opole 1999.
- Cygański M., *Niemieckie mniejszości narodowe w państwach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1945–1995*, Opole 2000.
- Czy upadek demokracji? Wymiar praktyczny*, red. A. Stelmach, Poznań 2007.
- Idee – instytucje – demokracja. Instytucjonalizacja polskiej transformacji ustrojowej*, red. L. Rubisz, Toruń 2006.
- Kalicki W., *Solidarność bez nienawiści*, „Gazeta Wyborcza” 21.05.1990.
- Łodziński S., *Aktywność społeczno-polityczna mniejszości narodowych*, Raport Nr 29, Listopad 1992.
- Mniejszości narodowe w Polsce w świetle Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku*, red. L. Adamczuk, S. Łodziński, Warszawa 2006.
- Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce po II wojnie światowej*, red. S. Durda i B. Nitschke, Kraków 2010.
- Mniejszość niemiecka w Polsce*, red. Z. Kucz, Wrocław 1994.
- Simonides D., *Język serca*, „Tygodnik Powszechny”, <http://www.tygodnik.com.pl/medal/nossol.html>
- Polska scena polityczna. Środowiska – komunikacja społeczna – strategie*, red. K. Sobolewska-Myślik, A. Hess, K. Kowalczyk, Kraków 2010.
- Problemy mieszkańców. Dylematy władzy. W poszukiwaniu lokalnego partnerstwa*, red. E. Nycz, Opole 2006.
- Szacki J., *Liberalizm po komunizmie*, Kraków 1994.
- Szwydiuk S., *Walka ukraińskiej mniejszości narodowej w Polsce o przedstawicielstwo w parlamencie i w samorządach, 1989–2005*, „Tożsamość i Polityka. Nowa Ukraina” 2007, nr 1–2.
- Ziółkowski M., *Bezdroża białoruskiej niezależności*, „Więź” 1991, nr 2.
- Żołędowski C., *Białorusini i Litwini w Polsce. Polacy na Białorusi i Litwie. Uwarunkowania współczesnych stosunków między większością i mniejszościami narodowymi*, Warszawa 2003.

Non-partisan forms of political expression of national minorities

Abstract

The aim of the article is to show how positive discrimination works on the example of national minorities and corroborate the thesis that national minorities form their political expressions, both on the central and local political scene, through non-party forms. The article focuses on the local and national political activity of four national minorities: German, Belarusian, Lithuanian, and Ukrainian. The first two manifest the greatest activity on the central, regional and local level. They also have a relatively firm, though evolving electorate. Nevertheless, the results of their activity, especially on the local level, are considerably different.

Key words: positive discrimination, national minorities, non-party form of representation, interests